

LA LLUITA PER LA NORMALITAT INTEL·LECTUAL DE LES FALLES

Ressenya del llibre de Gil-Manuel Hernández i Martí,
Focs de Falla. Articles per al combat festiu,
València, Obrapropia, 2011

Jesús I. Català Gorgues
Universidad CEU Cardenal Herrera

La capacitat humana a l'hora de transformar en motiu de bel·ligerància qualsevol manifestació del tarannà social que és propi de la nostra espècie s'expressa ocasionalment de maneres entre sorprenents i colpidores. Ens pot agradar més o menys que la lluita pels recursos alimentaris, el subministrament d'aigua o l'establiment d'un cert ordre polític es canalitze en formes properes a la selecció darwiniana, però com que estan en joc aspectes essencials de la supervivència, podem trobar claus de comprensió malgrat no justificar les mancances estructurals que possibiliten les desigualtats i roïnes distribucions que atien els conflictes en casos com els exemplificats. Nogensmenys, quan el motiu d'enfrontament és una suposada expressió del goig de viure i de sentir-se humà i social, quan és la festa –eixa intensificació de la vida en un lapse curt de temps, com diu Uwe Schultz (1993), que expressa la capacitat humana única de tornar reflexivament sobre la pròpia condició des de la detenció del quefer quotidià– allò

que suscita el recel, l'enfrontament i la lluita al si del teixit de la convivència, la sorpresa i la perplexitat envaïxen la ment de l'observador, mentre que l'exigència interpretativa que se'n deriva crida per un acostament que pugua racionalitzar un fenomen aparentment tan contradictori.

Les conseqüències que pot patir qui accepta el repte, tanmateix, poden desanimar de bestreta el més valent. Açò és el que no ha deixat que li passe a l'autor del llibre que ací comentem, Gil-Manuel Hernández (València, 1963). Professor de Sociologia a la Universitat de València, Hernández és ben conegut per la seua sòlida trajectòria de recerca al voltant de les festes valencianes, i ben singularment les falles, iniciada ja fa un quart de segle amb la seua tesi doctoral sobre les festes a la València dels anys del franquisme, i continuada després i fins hui mateix en una munió de publicacions que han estés els seus interessos a uns altres períodes i condicions. Ell és, en este moment, la gran referència dels anomenats «estudis fallers», heteròclit camp de recerca on es conjuminen i barregen la història, l'antropologia, la sociologia, la ciència econòmica, la lingüística, els estudis sobre l'art i fins i tot l'ecologia, pel reconeixement acadèmic dels quals ve maldant des de fa molt anys, com a cofundador (i durant quasi dos dècades president) de l'Associació d'Estudis Fallers, i com a impulsor del seu òrgan d'expressió científica, la *Revista d'Estudis Fallers*.¹

En tot cas, el llibre que protagonitza esta ressenya no és un treball acadèmic. La incansable activitat publicista d'Hernández l'ha dut a prodigar-se en el gènere de l'article d'opinió, tant a la premsa diària com als mitjans associats a la xarxa informàtica, a més de –com no podia ser d'una altra manera– al món de les pròpies publicacions falleres, tant revistes com llibrets. *Focs de falla* és justament un recull escollit d'algunes d'estes contribucions divulgatives, peces breus que es trobaven disperses i que ara s'han ajuntat en dos-centes planes baix una certa ordenació temàtica. Després d'una introducció on l'intel·lectual de les falles no

---

¹ Una síntesi panoràmica sobre estos estudis fallers, a Hernández i Català (2010).

dubta a presentar-se també com a apassionat per elles per la seua condició de faller militant, s'obre un primer bloc d'articles, definit per un acostament des de l'amplària pròpia d'una festa tan complexa que reflexa vívidament els temps que li han correspost, amb les seues mudances, transformacions i adaptacions a entorns socialment canviants. El segon bloc està limitat a reflexions al voltant dels continguts crítics dels monuments fallers i la seua domesticació, mentre que el tercer aborda la figura de la fallera major i tota la construcció comercial i política que l'envolta, alhora que descobreix les pregones pulsions que hi actuen en un context de dialèctica de gènere gens afalagador. El quart bloc es dedica a l'art de la construcció de falles, amb reflexions sobre la innovació, el monumentalisme o les constriccions que imposa un cert cànon originat intencionadament per a conduir les falles per certs camins de complaença. El cinquè aborda algunes de les paradoxes més singulars que palesen les falles com a expressió cultural excepcional –en tots els sentits del terme–, i ja el sisè i darrer bloc gira cap a unes contribucions més marcades pel sentiment d'identitat fallera que no per la condició científica de l'autor. Una aportació conclusiva tanca el llibre amb una crida a les falles com a missió cultural i de redreçament social.

Baix el paraigua genèric dels agrupaments temàtics que hem comentat, són moltes les qüestions que apareixen al llibre, que malgrat el seu caràcter de recull és prou unitari pel que fa el seu enfocament. És, sí, un enfocament en reconfiguració constant, perquè l'esperit crític de l'autor l'ha dut a afinar més i més en la seua perspiciàcia; encara que el llibre, pensem que erradament, no ens ofereix la referència d'on es publicà originalment cada article, és evident que els moments són suficientment distints i distants com per poder apreciar que Hernández no ha fet un monòlit cristal·lí del seu programa de reflexió. Però és un enfocament sempre coherent amb el compromís alhora passional i racional amb una festa complexa, que contagia a l'autor la dialèctica constant entre optimisme i fatalisme en què es desenvolupa. L'optimisme deriva, clar està, de la pròpia consideració festiva de les falles, de festa oberta al carrer, a les influ-

ències de la contemporaneïtat, a la participació –malgrat tòpics de tancament, que potser es justifiquen només per al cas particular de certes associacions, però en cap cas generalitzables– o a la creativitat. El fatalisme, per la seua banda, és conseqüència de tants processos de manipulació com han patit les falles, de la constatació de com les dificultats econòmiques ofeguen les possibilitats de creadors i comissions, de les inadaptacions que arrossegueu pesadament les estructures de la festa, amb rebutjos ciutadans inclosos; però sobre tot, ho és de la utilització de les falles com a camp de batalla en l'enfrontament al voltant de la identitat cultural del poble valencià.

Possiblement ningú com Hernández sap de les incomprendions i menyspreus que aquells que ocupen els pols de l'arc d'opinions en disputa llancen contra els que malden per fer de les falles un àmbit de convivència que supere particularismes interessats i afavorisca la construcció d'una societat més solidària i culta. Els defensors de la identificació de les falles amb unes suposades essències de la *valencianitat* d'arrel folklòrica –en el pitjor sentit–, construïdes des de l'interés per la subordinació del poble, han atiat i encara atien l'espantall del catalanisme per a canalitzar allò que, a la fi, no és sinó un intens odi envers les persones que han volgut transcendir la corfa del fenomen faller per clavar-se a dins de la molla –i si cal, del pinyol– de tan agredolç fruit cultural. A l'altra banda, els puristes de la intel·lectualitat suposadament progressista, oblidadissos o directament ignorants de l'exemple de tants referents del valencianisme cultural del segle xx –de Ricard Sanmartín a Vicent Andrés Estellés, tot passant per Carles Salvador, Alfons Cucó i molt reeixidament Joan Fuster– exterioritzen la seua dèria antifallera mitjançant un imaginari no menys ple de tòpics que el dels seus adversaris, alhora que exhibixen caduques pulsions elitistes que garantixen el seu fracàs com a força de canvi. Hernández és d'aquells que opta per tendir ponts de relació i, sobretot, per bastir àmbits d'intercanvi entre aquells que, amb major o menor polarització però amb voluntat de diàleg, entenen que val la pena l'intent. No per això és un latitudinari, i en conseqüència no dubta a

denunciar tots els mites i tots els llocs comuns que, sense base però amb interessos espuris, s'han establert des d'eixos pols d'opinió. Tampoc renuncia en cap moment a la seua defensa d'un model festiu que troba el més sostenible des de tots els aspectes, per bé que obert també a la crítica i la discussió fonamentada.

Un dels aspectes crucials del model festiu que defensa el nostre autor, amb què ha sigut coherent al llarg de tota la seua trajectòria literària i investigadora, és el del redreçament del valencià des d'un estatus que ell estima a hores d'ara com subordinat. La preocupació per la llengua ocupa diferents moments del llibre, i no s'està de fer memòria de com, malgrat tantes insuficiències, les falles foren una de les poques instàncies que garantiren la presència pública del valencià durant la dictadura de Franco. També recorda, però, com el conflicte fou magistralment conduït per les hosts secessionistes infiltrades a moltes comissions falleres durant la Transició i als moments més sagnants de la Batalla de València per instrumentalitzar la festa com a ariet del seu bàndol. I tampoc no deixa de reconèixer que les nafres d'aquella confrontació encara supuren i, en ocasions, tornen a obrir-se quan alguns remouen els aiguamolls de consens que tant està costant d'estabilitzar. Malgrat tantes dificultats, la tasca de molts fallers particulars i de no pocs col·lectius està aconseguint que, al menys, la situació d'anormalitat ortogràfica vaja quedant enrere. Són ja molt nombroses les comissions, poetes, guionistes i artistes que publiquen els seus llibrets i documents, com també que preparen els cartells de les falles, seguint les normes de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, amb major o menor correcció i millor o pitjor estil, però amb el clar compromís d'anar endavant. La pròpia Associació d'Estudis Fallers ja fa anys encetà una línia activa de promoció del valencià al món faller mitjançant l'organització pròpia per una banda, i el recolzament i assessorament a iniciatives alienes per l'altra, de certàmens i premis amb la intenció d'esperonar un renovellat compromís amb la llengua pels col·lectius fallers. A hores d'ara, es tracta de propostes plenament consolidades que compten amb un ampli ressò. La travessia pel desert que hi ha al darrere, tanmateix, no hauria de ser oblidada.

Perquè el llibre d'Hernàndez és un discurs ple d'esperança, ha de ser llegit per tots aquells que, sentint-se més o menys atrets per les falles i pel formidable entramat associatiu que representen, són sabedors emperò que justament per açò mai no es podrà normalitzar culturalment la nostra terra sense el concurs del món faller i, en general, fester. Perquè el llibre d'Hernàndez és una reflexió plena de prudència, ha de ser vist per tots aquells que pensen que tard o prompte les coses s'arreglen, com una crida d'atenció als excessos d'optimisme. I perquè el llibre d'Hernàndez és un testimoni ple de compromís, ha de ser considerat com un exemple de militància intel·lectual des del tacar-se les mans, des de la renúncia a la distància cofoia que tants conreen per por a la contaminació o pel simple acontentament amb el discurs pontifical, propi o manllevat, que es complauen a proclamar. Que ningú espere, d'esta manera, un llibre que pugua deixar indiferent el lector. A l'autor res no li resulta indiferent quan vol entendre les claus fonamentals que articulen la societat valenciana contemporània, per molt que la veja específicament, en este cas, des de l'òptica fallera. Però és que tampoc ja és moment de continuar indiferents front les falles, una festa massa complexa, massa contradictòria, massa excessiva, massa plena de sentiments, com per a quedar reclosa als calaixos de la somnolència lletrada.

REFERÈNCIES

- SCHULTZ, Uwe (1993): *La fiesta*. Madrid, Alianza.
- HERNÁNDEZ I MARTÍ, Gil-Manuel; CATALÀ GORGUES, Jesús I. (2010): «Els estudis fallers. El desenvolupament de la investigació social sobre les Falles de València». *Revista d'Estudis Fallers*, 15: 83-100.